

Török János tornaljai orvostudor élete és munkássága egy makói kutató szemével

---

ZSUZSANNA SZIKSZAI

The Life and Work of János Török, a Doctor of Medicine From Tornalja, as Seen Through the Eyes of a Researcher From Makó

Keywords: János Török (1834–1897); manuscript legacy; medicine; autobiography; poetry; Gömör (Gemer); Rimaszombat (Rimavská Sobota); Tornalja (Tornaľa); Makó; biography and biographical reconstruction; family history

---

DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v27y2025i2.03>

Bevezetés

Tanulmány címe láttán a tisztelt olvasó különösnek találhatja, hogy egy gömöri orvosról egy dél-alföldi muzeológus ír. A következőkből reményeim szerint kiderül, miért és milyen körülmények miatt vállalkoztam dr. Török János munkásságának összefoglalására.

Ebben az írásban arra törekszem, hogy bemutassam Török Jánost (1834–1897), a tudós orvost, aki nemcsak gyógyító, hanem érző ember is volt: írásai révén bepillantást nyerünk a 19. századi Felvidék lakosainak életébe, nehézségeibe. A ránk maradt iratokból nemcsak életrajzi adatok olvashatók ki, írásbelisége ezeknél többről szól és többről is mesél. Ezt a páratlanul gazdag hagyatékot, az életművet szándékozom bemutatni főszereplője egykor leírt szavaival, az ő gondolatait idézve.

Dr. Török János különleges, korának kiemelkedő személyisége volt, aki minden tétellel és tudásával a reá bízott emberek életének a jobbá tételen dolgozott. Orvosként a kor legújabb eszközeit és tudományos felfedezéseit, ismereteit használta fel a gyógyításban. Meghatározó személyisége vármegyéjének, mint tudós, felfedező, gondolkodó, költő, mint apa, nagypapa, barát, mint jó hazafi is sokat adott szülőföldjének. E helyt most hagyatékának egy kicsiny szeletét mutatom csak be, előrebocsátva: megérdemelné, hogy kötetben összegyűjtve életében írt összes versei, elmélkedései, orvosi javaslatai, gyógymódjai is megjelenjenek. Ezt a nemes feladatot egyszer talán épp szülővárosa, Tornalja teljesíti neves doktora tiszteletére.¹

---

1 A városban utca viseli Török János nevét. (A szerk. megj.)

1. kép. A verssel kezdődő önéletírása

A szikszai múltis memóriájából legelőször emlékeztem a következő versekre:

1880. Dr. Török János (B.) Tornaljánál
 1884. a Mac...
 Ha a nagy világ, egy jót se tud megmondani...
 Belátandó, hogy mily kis pond valék.
 É ha megfogyva egy jobb jövő közelet
 Csak a föld népe elváltó halat;
 Akkor tudod meg, mennyire ér az élet!
 É mit várhatsz tőle. Nem várhatsz jót!
 É hogy tud jót tenni nem kimélt szenvedést
 Nem bísz halottak köztön másokat

1834. November jén Rpmontban születtem (1834. évi okmányok szerint)
 Atyám) a...
 Ő a phycica o a classicas latin nyelv tanításában...
 mi, irni sem csak a latin, de a francia...
 5 éves koromban el. el. az iskolába...
 1850. vége felé, 16 éves koromban...

FÓRUM Társadalomtudományi Szemle, XXVII. évfolyam 2025/2, Somorja

Dr. Török Jánosról akkor olvastam először, amikor a makói Istók család hagyatékát kezdem feldolgozni a makói József Attila Múzeumban. E Felvidékről (Rimaszombat, Tornalja, Lőkös) származó család 1908-ban telepedett le Makón – dr. Istók Barnabás tisztifőorvos és felesége, Török Ilona, valamint négy gyermekük: Barnabás, aki orvos

hegedűművészként, Zoltán építészként, Margit zongoratanárként, Irén pedig gyógyszerészként lett ismert. A köztisztületnek örvendő család a helyi társadalom fontos tagjává vált. Dr. Istók Barnabás, a családfő, Csanád vármegye tisztiorvosaként helyi és országos elismertséget vívott ki magának. Gyermekei az ő példáját követve munkásságukkal kiemelkedtek a város polgárai közül. Legendás alakjukról mindmáig beszélnek a makóiak. A család egyik legutolsó tagja, Istók Margit (1901–1995) zongoratanárként 90 éves koráig tanított a helyi zeneiskolában, s olyan jeles tanítványokat nevelt fel, mint Dr. Kerek Ferenc vagy Szentpéteri Csilla zongoraművészek. Végrendeletében a legendás művésztanár tízszobás családi házukat a városnak adományozta, és egy alapítványt is létrehozott a tehetséges zenésznövendékeknek támogatására. A makói Istók-otthon hagyatéka (minden berendezési tárgy, bútorzata, az egykori családtagok személyes iratanyaga) közel 25 évig várta, hogy valaki felfedezze és kinyissa, és a család tagjairól és felmenőiről megőrzött életeseményeiket és titkaikat elolvassa.

2016 nyarán a múzeum munkatársaival a ház berendezési tárgyait kezdtük el megmenteni, tisztítani, konzerválni a napjainkban egyre omladozó épületről. 2021 nyarán az iratanyagot ládákból a múzeumba szállítottuk, itt a pormentesítés után elkezdődött átnézésük, csoportosításuk, feldolgozásuk. Mindeközben kezdett kirajzolódni előttünk egy közel 300 éves, nagy műveltségű család sziluettje. Fokozatosan új életre keltek a családnevek, fényképek, levelek, képeslapok, rokoni kapcsolódások. Mint egy kirakós játékban, a legkisebb részletek a helyükre kerülve egy szép, hatalmas családtörténetté álltak össze. A hosszú ideig a fiókok mélyén meghúzódó családi iratok, levelek, anyakönyvek, bizonyítványok, meghívók, táviratok, feljegyzések sorai megélevenedtek, és nemcsak a családi mindennapokról meséltek, hanem az ünnepekről, a nagyobb történelmi eseményekről, egy-egy családtag személyes kálváriájáról, életének fontosabb epizódjairól is.

Mindeközben bukkantam a tornaljai Török Jánosra, aki Gömör vármegye bizottsági tagja, tiszteletbeli megyei főorvos, a járás tisztifőorvosa, vasúti pályatorvos, Gömör vármegye orvos-gyógyszerész egyesületének az elnöke volt. Ilona nevű lánya az, aki dr. Istók Barnabás főorvos feleségéeként Makóra telepedett. Nekik köszönhető, hogy ez a páratlan iratanyag a Maros-parti városban megmaradt. A hagyatéknak feldolgozása során arra kellett rádöbbenjek, hogy dr. Török János nemcsak orvos volt, hanem költői vénával megáldott lírikus is, ezt bizonyítja a több száz megmaradt levél, vers, köszöntő, s persze tudós is, ezekről meg a sok megőrzött nekrológ, jegyzet, tanulmány tanúskodik. Az Istók család mindent megőrzött, semmit nem dobtak ki, így abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a házban fellelt dokumentumokban nagyon sok adatot, információt találunk a neves família tagjairól. Egykor leírt soraik a feldolgozás során másfél évszázados Csipkerózsika-álmukból élevenednek meg most előttünk.

Dr. Török János (1834–1897) élete és munkássága

Dr. Török Jánosról eddig jószerével csak az említés szintjén olvashattunk (Kerényi 2017), ez ideig két rövid írás született róla: a korábbi (Kiss 2015) vázlatos életrajz, az újabb (Oros 2020) pedig ennek árnyalása egy konkrét levelezés kapcsán.

A Makón őrzött nagyon gazdag hagyaték feldolgozása után az eddigieknél sokkal részletesebb, teljesebb képet kapunk Török János életéről, családjáról, gyermekeiről, személyiségéről. A tudós orvosról és kedves feleségéről a családi hagyatékban két eredeti fénykép is megmaradt, melyek feltehetőleg több évtized különbséggel készülhettek.

2a–b. kép. A doktor és neje, Osváth Ida

A felvételekről a 19. század közepén divatos polgári, de a magyar nemzeti viseletre jellemző ruhadarabokban láthatjuk őket. Az orvostudor a fotó tanúsága szerint (2a–b. kép) nem volt magas termetű, körszakállt és bajuszt viselt, tekintete tiszta és komoly. A ruházata hosszabb felöltő, mérsékelt zsinórozással, hozzá szűk szabású, zsinórral díszített magyar nadrág, csizmával. Feleségén is a korra jellemző ruhadarabokat látunk. A könyökig érő, bő ujjú, kivágott ingváll, az elől pántlikával vagy gyöngysorral összefűzött ruhaderék. Ekkor a hölgyek ruhája még a földig ért, s anyagukat tekintve az alkalmától függően nehéz selyem- vagy épp vászonanyagból készülhetett. Másfél évszázaddal ezelőtt élt emberek néznek ránk a képekről, micsoda szerencse, hogy nemcsak a leveleik s bennünk a gondolataik, érzéseik maradtak ránk, hanem a küllemük és a megjelenésük is.

*Ha annyi vágy, oly sok remény után majd
 Belátom azt, hogy mily kis pont valál.
 S ha megfosztott egy szebb jövő hitétől
 Családot, érzést elrabló halál –
 Akkor tudod meg, mennyit ér az élet!
 Amit várhatsz tőle. Nem várhatsz sokat! –
 És hogy balsorsból nem kímélt személyed.
 Nem búslakodhatsz könnyen másokon.²*

Halála előtt hét évvel, 1890-ben kézzel írott önéletírását (1. kép) egy nyolcsoros, szomorú és kiábrándult hangvételű verssel nyitotta meg Török János: a szavakat hívta segítségül érzelmei kifejezésére. Már ifjúkorában is írt, jegyzetelt, lemásolta kedvenc verseit, s költőnek megmaradt élete végéig.

Szülei, testvérei

Édesapja prof. Török János (1804–1873), édesanyja Szügyi Erzsébet (18??–1845).

3. kép. „1834. november 7-én Rimaszombatban születtem. Születésem helye: egy hátsó típusosan tiszta Demeter-féle ház.”³

2 Életem rövid történeteiből 1880–1884. Dr. Török János (sk.) Tornallyáról (kézirat). JAM Adattár 3320.2024. (A továbbiakban a hagyatékból származó minden forrásra: JAM Adattár)

3 Uo. A képek forrása: JAM Adattár, Makó; a 10. kép tulajdonosa: Gecse Annabella.

Szülei származásáról annyi tudható, hogy tősgyökeres rimaszombatiak voltak. A családnak még három gyermeke születik, egy leány, Erzsébet, akit Rónay Ferencné férjezett néven találunk meg a hagyatéki okmányokban. A másik két gyermekről semmiféle feljegyzés nem maradt fenn, ebből arra következtetnek, hogy ők kisgyermek korukban hunytak el. Létezésükről a zsiپی református templom – ahol édesapjuk lelkes volt – kertjében található családi sírkő felirata tanúskodik: „Emberek! e halom / Magában fogadott / Négy rokon portestet, / Két kicsit, két nagyot.”⁴ A két nagy „portest” id. Török János és felesége, a két kicsi pedig a korán elhalt gyermekeik lehetnek. Szügyi Erzsébet fiatalon hunyt el, erről az a nyilatkozat tudósít, mely szerint az 1845-ben félárván maradt két gyermeknek 1858-ban az anyai örökségüket kamatostul adja át az édesapjuk.

A kéziratos hagyatékban fennmaradt a sírkőre vésett szöveg teljes változata is mint címmel ellátott vers, a végén zárójelben a betűk számával:

Atyám (szül 1804. jul.9.?) sírkövére

Emberek! e halom

Magában fogadott

Négy rokon portestet,

Két kicsit, két nagyot.

A csadfő köztük,

A kiket féd e bört

Török János lelkes

Tudós hit szonok vólt,

Meghalt 1873.nov. 19-én élte 70-ik évében Zsipben (29 betű)

A kézirat másik oldalán:

Nagy tudományszomjjal,

tanításra, segélyesi képesség

Jellemzé munkás éltét.

Legyen áldva örökre!

Áldva családjától és hiveitől s a vidéktől,

melynek vigasza enyhet adott,

mint orvosa, papja.

(157 betű)⁵

4 JAM Adattár 3320.2024./1.z.

5 JAM Adattár 3320.2024./3/1.

Egy további kézirat az apa, id. Török János saját gyászversét tartalmazza, fia megjegyzésével: „Atyám saját hattyúdala – iratai közt találtatván”, melyet egy kicsit átírva vésett a síremlékre.

„Örököld sír” czimmel

Gyermekek! e halom magába fogadva
Négy rokon portestet, két kicsit, két nagyot
Csak a főbét mondom, egyét, kit fed e bót
Török János hamvát. Ő hű, szelíd pap vólt,
Bugón munkált mindig a mások javára,
Így lett ő méltóvá Isten egyházára.
Élte 70-ik éve balforgása Hozza el halálát, az lett gyógyulása,
Hitte ő, hogy Jézus legyőzte a halált,
Boldog hát, mert lelek örök üdvöt találta.
Óh! ne engedjétek kihányi csontjait,
Ki megenyhítette soknak fájdalmait.
Minden év tavaszán Sírját hantoljátok,
Hogy Isten áldása szálljon egész rátok.
Mondjátok fölette: „Sírholmán zöldeljen
Hű vóltod emléke szívünkbe lebegjen,
S mint a kedvesidőtől rád hullatott könnyű,
E föld legyen áldott s tetemiknek könnyű”⁶

Sok költeménye között Török János az anyja alakját is megidézi eggyel, melyet a *Versfűzérke* című kis alakú füzete őrzött meg ezzel a datálással: R.Sz. 1856.Marcz.

Édesapja a rimaszombati református gimnázium tanára 1827–1842 között, majd a közeli Zsip község református lelkésze. „Atyám, ki éppen egy évvel 70-évében már zsipi lelkész, akkor még tanár volt a gimnáziumban. Ő a fizika és a classicus latin nyelvtanításában tűnt ki, önszorgalma által megtanulván érteni, írni nemcsak latin, de német, franciául angol nyelven is (ezekre engem ő tanított, amennyire lehetett) Amit még ref. papi emberként értett ő görögül és héberül is kissé. Már öt éves koromban elvitt az iskolába...”⁷

Tanulóifjúsága, első versei, házassága

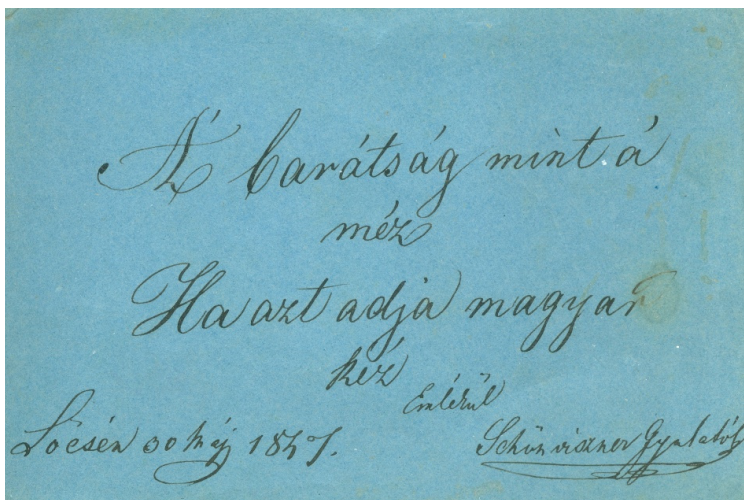
A 11 évesen félárvaságra jutott gyermeket apja gondosan neveli és taníttatja. Ifj. Török János tanulmányait rimaszombaton kezdi meg, majd (1846/47-ben) Lőcsén az evan-

6 Uo.

7 Uo.

gélikus gimnáziumban, később Losoncon a főgimnáziumban (az 1847/48-as és az 1849/50-es tanévben) folytatta. Ezekből az évekből osztálytársaitól és barátaitól maradtak fenn üdvözlő-, és emlékkártyák. Ezek a 19. századra jellemző szentimentalista és biedermeier divatirányzat termékei voltak. A kártyákra írt emlékverseket az ifjú Török János diáktársaitól és tanáraitól gyűjtötte össze (4. kép). A műfaj népszerűségét az irodalmi párhuzamok is bizonyítják: olyan jelentős költők, mint Goethe, Heine, Puskin vagy Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, Arany János is írtak hasonló emlékverseket. (Vajda 2014) Ezekből a barátság erős érzése, és az élethosszig tartó egymás iránti elköteleződés érződik ki.

4. kép. Emlékkártya

Tehetségének és elméjének köszönhetően korán felveszik a budapesti egyetemre. „1850 vége felé, 16 éves koromban atyámtól öröklött, vagy átsajátított hajlamból orvosnövendékké lettem.”⁸ „1855 végével és 1856 elején ott készültem szigorolataimra, egyből-másból benentus auctor is levék még ott. Ekkor lettem orvosemberré is föl-
 avatva.”⁹ A következő évben sebészdoktori címet szerzett. (Oros 2020) Ez idő tájt már foglalkozik versírással, 1852-es keltezésű, *Cigányjárás* című víg kis költeménye Gömör című humoros, könnyed történetét nyújtja, apának ajánlva. Bevezető sorait („Aranyos trónjáról a nap busan néz le / A szalmafüdeles házra és a vetésre. / Búsan azért néz le, szép bizodalma / Határait az éj mindjárt elfoglalja.”) a János vitéz ihlette, témájára

8 Uo.

9 Uo.

címe utal. Az epikus költeményben furfangos cigányok portyáztatnak a vidéken, fosztogatnak, elviszik a tyúkokat, a szalonnát, s minden mozdíthatót. Egyik alkalommal a helyi pap portájára tévednek, akinek azonban helyén van az esze, és egy cselt eszel ki, hogy „megtréfálja” a besurranó tolvajokat, így a végén a cigányok pórul járnak.

Az egyetem elvégzése után hazatér Rimaszombatba, s ekkor találkozik leendő feleségével, Osváth Idával, a tornaljai lelkész legidősebb lányával, akibe azonnal bele szeret. A fiatal leány 1841. február 4-én született Tornalján, szülei helybeliek, Osváth Pál (18??–1879) és Skultéti Ida (18??–1863). 1840. február 24-én kötnek házasságot, négy lány- (Ida, Amália, Rózsa, Ilonka) és egy fiúgyermekük (Pál) született.¹⁰ Hogy hol és milyen körülmények között zajlik az ifjabb János és Ida megismerkedése, erre vonatkozóan nincs írásos fogódzó, de a fiatal doktor a boldog érzésről az 1855–1859 közötti időszakban több versciklusban több verset is ír. „...Családi életem 1859 májusa végével vette kezdetét” – ekkor veszi feleségül Osváth Idát. A házassági anyakönyvi kivonat szerint mindketten Tornalján, a 31. számú házban laknak.¹¹ (5. kép) A szerelmes fiatal férj rajong feleségéért, több remekműve születik ekkortájt.

5. kép. Tornaljai házuk

Orvosi pályája

Orvosi működését Tornalján kezdi meg, önéletrésében ezt így jegyzi fel: „Tösgyökeres, tisztos szilárd jellemű, magyar ref. lelkész apósom háza volt kikötőm Tornallyán, miután itt még 1856 május hava közepe táján telepedtem le, mint gyakorló orvos.” Haladó

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

gondolkodású szakemberként nyitott volt a kor találmányaira, újdonságaira, ezekért, akkori életkörülményei ellenére („Szerény, olykor kevésbé, máskor csak kevésbé jobban jövedelmező, az egyébként sem egészen lettem szerinti állásban voltam itt mindig!”) még anyagi áldozatra is hajlandó volt, mint ez Kátai Gábor¹² leveléből is kitűnik. Korábbi iskolatársa levelében egy *villan készülékről* tesz említést, melyet majd elküld részére. Ez a villanykészülék alighanem a gyógyításra is alkalmas akkori magyar találmány, a galvánelemtelep lehetett.

„Kedves Jancsim!

A pakolással annyira készen voltam, hogy csak a legutóbbi műszert kellett volna behelyeznem a ládába, minthogy azonban a villan készülék ereje engem nem elégit ki, újra visszaadtam készítőjének, hogy igazítsa meg mert Neked ott csak bajod lett volna vele. 4-5 nap alatt igyekszem kezedhez juttatni, csak azért szedtem ki a bepakolt ládából e levelet, hogy megmagyarázhasd már elvégre a késedelem okát. Isten veled Maradok szerető barátod Kátai Gábor okt. 4-én 1859.” A levélke túl oldalán a következő kis feljegyzés olvasható: „Nyugtatóvány 15- tizenöt pengő forintról, melyet Dr. Török János tornalliai orvos úr részére készített villam készülétre Kátai Gábor urtól hiány nélkül felvettem. Kelt Pesten okt.3án 1859 Juhász Pongázt.”

Az esküvőt követő évben, 1860. március 27-én meg is született első és egyetlen fiúgyermekük, Árpád,¹³ aki apja szemefénye lett. Időközben a megye közgyűlése 1860-ban tisztiorvossá választotta meg, de nem sokáig viseli ezt a tisztséget. „Ezen állásomról az egész tiszti karral lemondtam. 1861 vége felé s nem is vállaltam hivatalt ismételt felszólítás után sem, prosirium idejére sem. Ezt nem is bántam meg, ez időtáiban kedvenczév levén a hazafias érzelmű nagy közönségnek.”¹⁴ A család az évek során még három leánygyermekkel gyarapodott. (6. kép) Aranka (1861–1922), aki majd Dobsa Gézához megy feleségül és Gyöngyösre költöznek. Majd Jolán nevű leányt keresztelhetnek (1865–1941), aki Dr. Fábry Árpád¹⁵ (1857–1919) rudabányai orvossal köt házasságot 1885. szeptember 28-án, és ott élnek éltük végéig. Ilona lányuk 1869-ben születik, kinek – ahogy a bevezetőben már volt róla szó – a lőkösházi származású Dr. Istók Barnabás lesz az élete párja, s akivel az alföldi Földeákra, majd Makóra költöznek.

12 Kátai Gábor (Karcag, 1831. október 4. – Kunszentmárton, 1878. február 28.) orvosdoktor, okleveles gyógyszerész, megyei főorvos. Török János életre szóló barátja.

13 JAM Adattár 3320.2024./3/1.

14 Uo.

15 Ő 1883-ban az első rudabányai bányarvosként kezdte működését.

6. kép. A Török testvérek, Ilona a padon jobbról ül

Az évek múlásával a környéken megismerik a lelkiismeretes orvos munkáját, ezért több helyről is kap állásajánlatot, így 1863 májusában Jolsva városa keresi meg, de a megtisztelő meghívást nem fogadta el: „...Nem akarván kedves vidékemet elhagyni oly vidékre melynek lakói nyelvre, vallásra idegenek vóltak még előttem (nyelvüket nem is értettem).”¹⁶

Szakt munkái

Még ugyanebben az évben a Putnoki járás orvosi helyrajza elkészítéséhez pályázatot nyújt be a Budapesti Királyi Orvosegyesülethez,¹⁷ melyet 50 arannyal támogat a szervezet. Sajnos ezt a tanulmányt nem készíti el, a támogatást vissza kell fizetnie, ami nagy nehézségeket jelent a család számára. A pályázat megghiúsulása ellenére a Budapesti Királyi Orvosegyesület felveszi soraiba. „1864-ben Poór Imre¹⁸ tsz. meleg ajánlására

16 JAM Adattár 3320.2024.3/1.

17 1837-ben orvosok alapították. Célja a szakmai ismeretek gyarapítása és a továbbképzés volt. Ennek érdekében tudományos üléseket, betegbemutatókat tartottak, könyvtárat alapítottak, intézményi háttérrel biztosítottak az orvostársadalom tudományos szerveződésének, szakmai segítséget nyújtottak a legfontosabb egészségügyi reformintézkedések megalkotásához. (Kapronczay 2017)

ezen egyesülethez levelező tagjai sorába vett föl 1864. november 23-án. Míg a magyar kir. természettudományi társulat¹⁹ megválasztott még 1859. febr.1-én tagjává Kátai Gábor barátom szives ajánlása folytán.”²⁰ 1867-ben az új életre támadt vármegye tisztikara a járás orvosává nevezi ki Török Jánost – Tornaljára, ezzel egy időben megadva számára a tiszteletbeli megyei főorvosi címet. Ő erről lemondott, annak ellenére, hogy szeretett volna visszatérni Rimaszombatba, és még tótul is elkezd tanulni: „...arra, hogy működési körömet szélesíthessem és nagyobb befolyást nyerjek közügyeinkre. Nem önbizalmamon múlt tehát itt a térfoglalás, mint tán némelyek hitték. Ha haboztam és ingadoztam előbb, mielőtt lemondtam ezt családi tekintetekből tevém, keservesen megbánva később e lépésemet (ennek is levén bizonyosan része fiam korai elhalálózásában)... ha nőm nem fél annyira az apai háza és vele Tornallya elhagyásától s R.szombatba költözéstől előbbi kívánczóságával lassanként el nem kedvetlenít.”²¹ Hogy ezek ellenére bízott a szebb jövőben, az is bizonyítja, hogy folyamatosan írta a pályaműveket, munkája mellett kutatásokat és felméréseket is végzett. Ennek eredményeit aztán a Budapesten megjelenő *Orvosi Hetilap* hasábjain is publikálta, így A gömöri – kishonti orvosegylet; Váltóláz, cholera című cikkeit 1873-ból. Az első nagyobb terjedelmű munkája az *Életrendi kalauz a nép számára* című kötet volt (Pest, 1867). Ezt a pályaművét a Rimaszombatban megtartott magyar Orvosok és Természetvizsgálók XII. nagygyűlésén 300 forinttal jutalmazták. Tanácsokat tartalmaz a helyes élet és egészség fenntartására, a betegápolásról és az életmentésről. A könyv alkalmas volt az iskolák és az egyszerű nép számára, de hasznos tanácsokat nyújtott olyan helyeken is, ahol még nem volt orvos. (Oros 2020) Önéletrajzában így ír a pályadíjról és a könyvről: „Sajnos, hogy nagy része maga a munka kinyomtatása, melyre kötelezve valék, fölémészté.”²²

Második, A czélszerű életmód eszközei – Életszabályok magyarázat-tal versalakban (Pest, 1868) című kötete inkább füzet, hisz csak 46 lapot tartalmaz. A tanácsokat azonban ezúttal versbe foglalta, okító szándékkal, hogy így talán jobban megmaradnak az emberek emlékezetében. Álljon itt példaként a testgyakorlásról szóló:

*Egy aranyos izommozgást
Más részszel üzhetsz folyvást,
Mozogván mell- hasizmaid,*

18 Poór Imre (1823–1897) orvos, bőrgyógyász, egyetemi tanár, szerkesztő, az MTA tagja.

19 Királyi Magyar Természettudományi Társulat.

20 JAM Adattár 3320.2024./3/1.

21 Uo.

22 Uo.

Végfogalmad gyorsabbodik.

*Mozgástól az anyagcsere
Élénkül s az élet vele.
Az ügyesség és az erő
Az izmokban is egyre nő.*

*Ki sokat ül s ritkán mozog,
Úzze a test-gyakorlatot.
Minden ízét megmozgatva
Tagját, törzsét nyújtja, hajtvá.²³*

Még ugyanebben az esztendőben a megyei közegészségügyi bizottság és a gömöri orvos-gyógyszerészek egyletének létrehozásán fáradozott. „Mindkettőnek jegyzőjévé is levék, kívánatra; napom még nem szállván le!”²⁴

A kiegyezést követő években több nézeteltérése adódott. „A hazai pártviszonyok későbbi ziláltsága, főleg a párt érdek, (...) kit ellentétbe hozott több »irányadó« Deák párti egyéniséggel. A mit eddig érdememül róttak föl, ekkor többen hibául kezdték tartani bennem. t.i. a tisztas hazafiságom s talán ragaszkodá a hazai önállóságunk firtatásához és ennek fő föltételezéséhez a külön magyarhadsereghez, és külön pénzügyhöz vitáztam mert a jobban kívánnám. Ezért még Kátai Gáborral és Técsi Józseffel, legjobb barátaimmal is vitáznom kellett, e kérdésben, ha levél útján is. Jó akaróim és pártfeleim közül azóta többen elhaltak vidékemen, sőt egész megyénkben. Ujabb (...) idegesebb szigorok, ujabb szereplő egyének, másokat, részben ujjbakat tolnak.”²⁵

Sok kérdés, kétely költözik szívébe a változásokkal, a kiegyezéssel kapcsolatban. Ezeket a gondolatait a *Kérdések kérdése* című versében veti papírra 1868-ban.

*Melyik félnek van igaza,
Boldog hogyan lesz a haza,
Azt fejtse meg egy jobb jövő,
A jelen nem kecsegtető!
Melyik elsőbb: a hatalom,
Vagy pedig jó anyánk a hon?
Ez sem jöhet kérdésbe sem
Ily kérdéstől Isten mentsen.*

23 A célszerű életmód eszközei. Életszabályok magyarázattal versalakban. Írta Török János tudor, Gömörmegye tiszteletbeli főorvosa Tornallyán. 27–28. p. (JAM Adattár 3022.2024.3/1.)

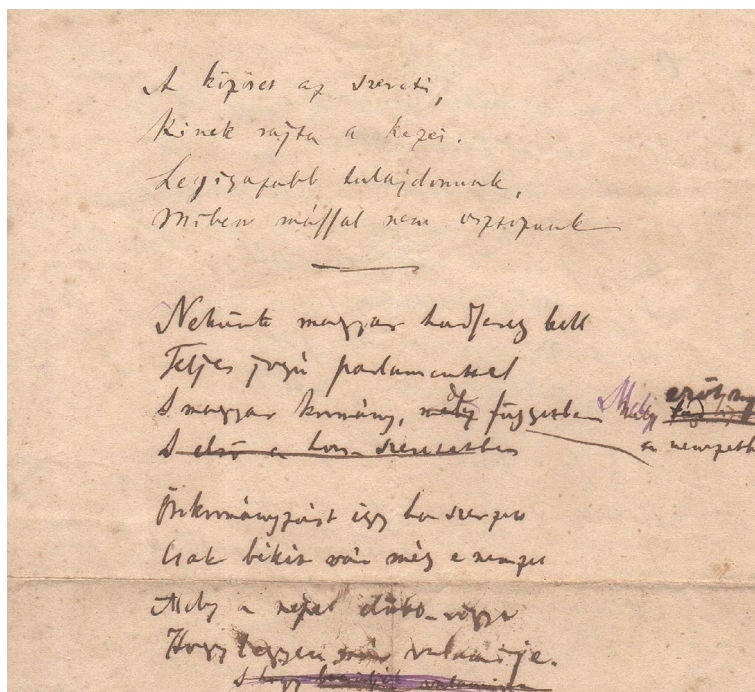
24 JAM Adattár 3320.2024.3/1.

25 JAM Adattár 3320.2024.3/1.

Az hát kérdés, hogy egyezünk
 A kikkel van főleg közünk,
 Hogy egyezünk a népekkel
 Kiknek sorsa úgy érdekel.
 Lajthán innen és Lajthán túl
 Legyen kiki otthon az úr!
 Mindkét félt ez illetei meg
 Mért lennének élősdiék.
 Mindenkinék sok a terhe
 Kit mi illet, azt viselje,
 Oszczuk jól meg kié mennyi
 S ne kívánjuk már növelni
 E két nemzet ha jó barát,
 Ne tetézze egymás baját.
 Szabad mozgást hozon érdek
 Így hoz tartós szövetséget...

S ebben a szellemben folytatja gondolatait 18 versszakon keresztül. A vers zárlatából kitűnik, hogy nem nyugodott bele a kiegyezésbe, felemeli hangját és konkrét dolgokat követel nemzetének (7. kép).

7. kép. A kiegyezési vers, részlet

A hetvenes években a vármegyében kolerajárvány üti fel fejét, ekkor írja meg Tanácsok és szabályok a cholera megelőzésére, tovább terjedése gátlására, s kisebb mérvű leszállítására című művét. Tanácsai jól jöhetnek, mert a szakfolyóiratban megjelent halálozási adatok azt mutatják, hogy gyógymódjával csökkent a betegek elhalálása: „Török tr. 381 saját cholera esete közül 109-szer vált a baj halálossá. Legtöbben haltak el eleinte cholerasai; 1872. nov. dec. és 1873. január havában összesen 35 közül 18 halvan el. – 1873. jan. febr. mart. havát összevéve már 38-ból 12 halt el, (januárban 15 közül 8) máj. jun. jul. hóban 101 közül 31 halt meg, jul. aug. sept. hóban pedig 221 közül 56. Tehát eleinte mintegy fele, majd harmada, végül körülbelül negyede halt el choleras betegek összegének.”²⁶

Politikai nézetei, véleménye miatt félreállítják, mellőzik. „Már az 1872-iki megyei tisztválasztáskor néhány buzgó Deákpárti (járásomból kiválva) még csak mostani tiszti állásomra sem akart többé kijelöltetni. Jelöltjével különben, várta szavazásra engedte vinni a dolgot, nem bírt ellenembe még zöldágra vergődni! Ekkor, balközépi létemre nem tartottak már érdemesnek a megyei tisztegyelet főorvosi címére, ezt csakis az 1874-iki április 21-ének Pelsőczön tartott megye bizottmányi gyűlésben adván meg újra miután (...) a cholera járványi díj-pótlékomat a megyei kórházalap javára ajánlottam föl. Ez elismeréséül »több rendbeli, főleg a cholera járvány alatti buzgó s hasznos szolgálataimnak« lőn megadva, miként az itlevő végzés mond ki. Anyagilag szenvedém pártállásomért eleget egyéb tekintetben is. Még torz vallyai²⁷ beltelkemnek jutányos árusai vagyok biztatása iránti reményem is e miatt hiúsult meg! Akik ezt tevék, később orvosi segítségemre rászorultak többször, mivelhogy akkor még el sem kerülhettek engem.”²⁸

Tornaljai otthona biztonságában élő gyermekei cseperedtek, fiúgyermekük, Árpád, elkezdte tanulmányait Rimaszombaton. Az alma nem esett messze a fájától, hiszen nemcsak az eszességét örökölte apjától, hanem a versfaragó vénáját is. Az alábbi tizenkét soros strófát ő írta:

*Jó nagy atyánk legyen ez a nap áldott
A mely téged legelőször meglátott,
S legyen áldott ez a hely e kis család:
A hol élünk, mely szeret, mint ...apát.
Ne loboglójon életfáklyád sebesen
Hogy névnapod még sokáig lehessen.
És elégül, örömteli, boldog lész,
Tegye víggá szeretteid ...helyét*

26 Gyógyászat, 1873, 46. sz. 718. p.

27 Ma: Felsővály (Vyšné Valice).

28 JAM Adattár 3320.2024./3/1.

*S a míg lefoly életed vég szakasza
Víduljon föl ez a nemzet e haza,
Legyen boldog az egész emberiség
Lerázva sok testi lelki bilincset
Tornallya Marcius hó 21-én 1866.²⁹*

Az orvostudor családfő folyamatosan dolgozott, gyógyított, pályaműveket írt, előadásokat tartott a közegészségügy kérdéseiről, és ha szükség volt rá, a vármegye közügyeiben segédkezett. Kapcsolatban állt a Hanván lelkészkedő Tompa Mihállyal. (Oros 2020) Azt ugyan nem tudni, hogy orvosként hányszor látogatta meg az akkoriban már nagybeteg, országosan ismert költőt, mindenestre az egyik életrajzírójának művében róla is olvashatunk: „Orvos uraim – írta Tompa Török Jánosnak – siessenek hozzám Hanvára. Haldoklom... 30-24 óra alatt félórai álom. Pokoli izzadás, hőség, kábultság Egyet sem léphetek... lélekzet-fennakadás a megfulladásig.” (Váczy 1913) Ez júniusban történt. Július 30-án a költő átadta lelkét teremtőjének.

Dr. Török János harmadik könyve már kizárólag a szakmának szólt. Az államorvostan alapvonalai (Sárospatak, 1873) című munkáját kezdő és gyakorló orvosok számára állította össze. A vaskos, 368 oldalas műben összegyűjtötte azokat az ismereteket, melyekre a törvényszéki vagy egyéb orvosoknak a mindennapi életben szükségük lehet. A kötet három részből áll. Az első a legterjedelmesebb, ahol a törvényszéki orvostant, a másodikban a közegészségtant, a harmadikban pedig a közgyógyászatot magyarázza. (Oros 2020) Ezt a művet a következő pályaföladatra írta meg: Egy gyakorlati irányú, korszerű eredeti magyar államorvosi munka, melyből különös figyelem fordítandó hazai viszonyainkra s az államorvosi függő kérdések megoldására. Jelige: „Nehéz az út, de célra visz S nehéz pályán szép küzdeni. – Bajza József”. Sajnos a nyomdai megjelentetés, ugyanúgy, mint a megelőzőek esetében, ismét nagy anyagi ráfizetéssel végződött. „Balogh Kálmán egyetemi tanár, fölkérésem nélkül e művet Egyetemnek, mint közhasználatra alkalmasa, bizományba vétel mellett ajánlotta; ami munkánknak tán némi elfecsérlésére szolgált, míg annak bírálói közül egy pár nem épen sokra nézte azt. Elég az hozzá, e munkám sem lett kelendő, ami elvetette kedvet minden további ily vállalkozástól.”³⁰

Személyes tragédiák

Ez az időszak nemcsak szakmai sikereket vagy épp bukásokat hozott az orvostudor életébe, hanem több nagy szomorúságot, veszteséget is. Először nagyrabecsült édesatyját, prof. Török Jánost veszíti el, 1873. nov. 19-én, a zsipi templomkertben

29 Uo.

30 Uo.

temetnek el, felesége és két kisgyermekük mellé.³¹ Alighogy kiheveri ezt a veszteséget, jön a következő csapás. Életének reménye Árpád fia volt, a jó képességű ifjútól várta, hogy orvosi hivatását majd ő folytatja, de erre nem kerülhetett sor. 1874. november 20-án hosszan tartó súlyos betegség után az ifjú elhunyt. Élettörténetében az apa így ír a szomorú eseményről: „...én inkább a háttérbe jutottam. fiam akkor is váratlan szóla, mint (...) kit orvos létemre amint fülhegygel hallottam, »hasi nagymájban« elhalni hagytam. Itt önhibámul róttá föl a közönség egy része azt, amit mások jelesebbek tanácsának kellő igénybe vétele s követése mellett is elkerülni hatalmamban teljességgel nem volt, – bármennyire akartam azt! Mire egy év múlva 25 éves orvosi jubileumomat megünnepelhetném, ha ugyan elérem azt, inkább a lefolyt múlt egy része, mint a kétes jövő felé tekintethetek derültebb kedéllyel.” Ezt a veszteséget dr. Török János sosem tudta kiheverni, élete végéig gyászolta fiát. Ebből a fájdalomból táplálkozik a *Gyászos éveimből* című kötete, melyet *A fájdalom költészetének* nevezett el. A kis nyomtatott kötetbe 24 verset válogat be, de a kéziratokból láthatjuk, hogy sokkal több vers keletkezik ezekben az években.

*Árpádom, egyetlen fiam elhalása után
Elhúnyt, a kiért itt oly édes-epedve
Szállt égbe fohásza apának, anyának;
Elhalva korán és a földbe temetve
A hõn szeretett s még oly ifjú családtag!
Mily elhagyatott lün nélküle családunk,
Az ég maga látja, mely talán irigyelte,
Hogy elragadá – s most õ benne se' látunk
Reménytelen férfit, szépen növekedve.*

*Lelkem fele, kedves szép gyermekem Árpád,
Mért kelle neked még a sírba leszállnod?
Mért félbe-szakítani tanulói pályád –
S a teljesületlen gyermekkori álmod?!*

*Elhagyva utószor az apai házat,
Hogy a tudományt és művészetet ismerd,
mért kelle keresned már, gyilkoló lázad –
Mely ellen az orvos sem lelhete gyógyszer?!*

*Igy hozta a végzet! Óh mily iszonyú ez!
Hát nincsen-e semmi, mi azt megelőzze?
Az emberi nem, bár közelg a tökélyhez,
Sorsára befolyjni még most sem erős-e?*

---

31 A síremlék ma is áll, gondozott. (A szerk. megj.)

Ő benne remélte tetteid „örök” életet,
 Azt híve, hogy ő lesz termékeny utódom,
 S most láthatom azt, hogy nincs jobb s örök élet
 Midőn e hitemben már újra csalódom.

Vagy más csemetébe beóltva is élünk,
 Egy láncszemeül még az emberiségnek?!
 Ugy, mintha e nemzet, s abból a mi vérünk
 Más fajba beolvad s tán így is élélhet?!

Óh mily szomorú, mi keserves az ily lét!
 Tengődni csupán, de nem élni magunkért –
 Mit véthette annyit, jó Isten, ez a nép,
 Hogy értte reánk te csapásaid így mérd?
 Tornallya, 1874, november 29.³²

Bánatáról egy újabb szakmai fordulat tereli el a figyelmét: „1874-ben vasúti orvossá lettem kinevezve, megyei, tiszti orvosi állásom megtartása mellett. Itt már egykori politikai egyik ellenfelünk tekintélyes szavát a mérlegbe mellettem, míg viszont később annak családja ki mellett, vele egy pártom levé, büszkék, nem tart többé oly nélkülözhetetlenek, mióta Kátai Gáborként minden méltóságnál többre becsüli orvosi és emberi méltóságom főntartását hangsúlyoztam egynémelyikük előtt.”³³ Ezekből a sorokból kiderül, hogy már nem oly szívesen látják a megye közgyűlésén. A megkeseredett ember mindazokkal, kikkel az ideig egyetértett, akik támogatásukban részesítették, elpártolnak tőle.

1876-ban meghal a „haza bölcse”, Deák Ferenc, az ő tiszteletére írja a következő költeményt (8. kép).

32 AM Adattár 3320.2024./3/1.

33 Uo.

8. kép. Részlet a Deák Ferenc emlékére c. versből

Deák Ferenc emlékére
1876.

Hányan halának a váta tércin,
Hogy megtarthassák ezt a hazát nekünk
— Te póval, fokkal műkövel csak,
Még se levél kevesebbet írunk,

Sokan, kicsinylők a kivirult díkert,
Mely tán épülnék legkevesebbje vől,
Míg a kivülmények katalma
Megtörri most is a többre vágyóit.

Deák Ferencünk nem lepen egyhamar
Öngessen vőle ő, a hazá börtve tőn,
Mérjéle minket s szenvedélyünk
Meggabolasza, vesírle építőz

Most nemzeseink, itt, újra irányást
S önéreink mind a hazá nagyját.
Érvetseges társunkkal is pány
Szinte egyen-felygandjuk egyenást.

A sors nem hagyja, hogy túl sokáig éljenek nyugalomban és boldogságban. Szeretett és tisztelt felesége, Ida 41 évesen meghal. Erről a *Gyógyászat* című hetilap is megemlékezik: „Dr. Török János, megyei tiszt, főorvost Tornallyán súlyos csapás érte. Szeretett nejét, életének hosszú időn át hű társát szólította el a végzet oldala mellől. Vesztesége felett bármily melegen nyilatkozzék is a részvét, e fájdalmát enyhíteni nem képes, de némileg járuljon hozzá mégis azon seb behegesztéséhez, melyet még az idő sem bír teljesen meggyógyítani.”³⁴

Drága házastársát a tornaljai temetőben helyezik örök nyugalomra Árpád fiuk mellé.³⁵

Idám, 1882. április 19-én történt halála után

*Keserv tetőz ott sok keservet
Hol sírban a fiú, anya.
S megtörve a bárány-tűrelmet
Ily sors kit ne aggasztana!?*

*Miért élt az, ki életének
Célját így el nem érheté!
Mit akarhat azzal a végzet
Midőn így vág utunk elé?*

*(Ez könnyen és méltán sejtené,
Hogy itt minden – történetes,
S tehet sokat kétségb' esetté
Ki jobb sorsra volt érdemes).³⁶*

A veszteségek sora ezzel nem ért véget, középső lányának, Jolánnak Géza kislia is hirtelen meghal.

Lányai, negyedszázados orvosi jubileuma

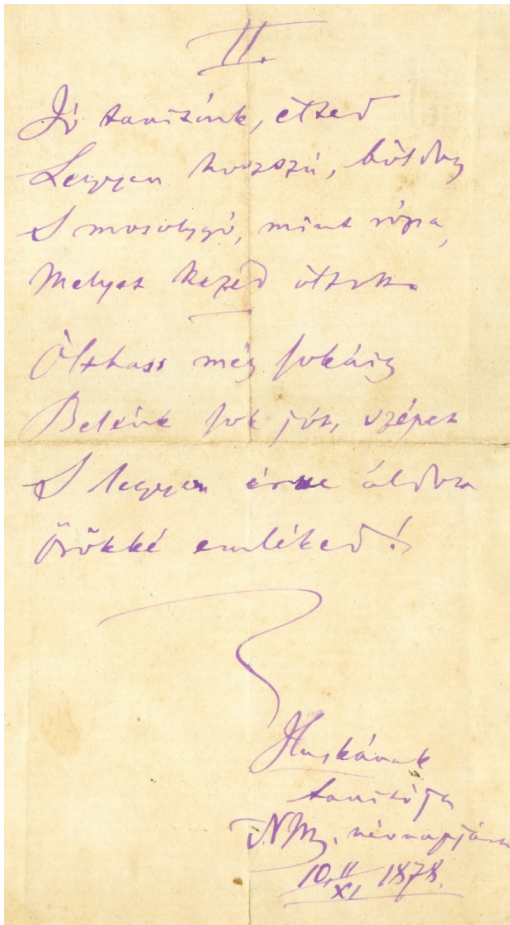
A sorscsapások, veszteségek ellenére az élet nem áll meg, felesége életében végig leányaik nevelése és oktatása tölti ki minden idejüket. Őket először a helyi iskolába íratják be. Erről egy névnapi vers tanúskodik, melyet Ilonka tanítójának névnapjára (1878.10/XI.) írt a lírikus orvos (9. kép).

³⁴ *Gyógyászat*, 1882, 12. sz. 300. p.

³⁵ A síremlékek ma is állnak. (A szerk. megj.)

³⁶ JAM Adattár 3320.2024./3/1.

9. kép. A Márton-napi vers, részlet

A fiatal hölgyek taníttatása Besztercebányán folytatódik, a Klimoné Baksy Judit nyilvános leány-tanintézetben.³⁷ Erről Ilonka II. osztályos bizonyítványa³⁸ mesél nekünk. Eszerint ebben a leányintézetben a következő tantárgyakat oktatták az akkori hölgyeknek: vallástán, angol, német, francia és magyar nyelv, történelem, földrajz, mennyiség-tan, természettan, rajz, szépírás, ének, zene, kézimunka, testgyakorlat. Török Ilona

37 „E harminc év óta fennálló intézetnek igen szép hivatása van: az idegen ajku növendékek szívét, nyelvét magyarrá tenni. Tannyelv a magyar. A jövő tanév kezdetével az intézet női közép- (polgári) iskolával fog bővítettetni.” *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 20. évf. (1877) 43. sz. 1351–1352. p.

38 JAM Adattár 3320.2024./3/1.

minden tantárgyból jeles érdemjegyet szerzett. A tanári kar névsorát az ő emlékkönyvébe írt bejegyzések őrizték meg: Engelmann Irén, Fabuts Alajos, Kartner Ferenc, Márkus Jolán.

S hogy lányaiért is rajongott a tudós orvos, ezt a Török Ilona versesfüzetében található költemény bizonyítja (*Leányaimnak: 1884. jan.14.*):

*Ti vagytok s lesztek bús napom éjjelén
örökre legfőbb vigaszt-adóim itt.
Rátok tekintve, testem, lelkem
Összezuzatva is ifjabbá lesz.
Kevés öröm vólt, a mi nekem jutott,
– Az is ürömből lőn keverítve bár:
Rátok gondolva, jó kedvem,
mint a teli hold, ha fogy is, megújul.³⁹*

A lányok zenei nevelésére is figyel, mindhárman megtanulnak zongorázni, koncertekre utaznak Budapestre, e rendezvények plakátjai, meghívói is fennmaradtak.

1881-ben ünnepli orvossá avatásának 25. jubileumát, erről több újságcikk és köszöntőlevél is tanúskodik, ezekből kettőt tesztek itt közzé. Mindkettőben olyan szép és nemes gondolatokkal üdvözlük Török Jánost, és oly nagy tisztelettel adóznak munkássága előtt, hogy ez példa lehet a ma élők számára is. Megtanulhatjuk belőlük, hogy mások életét, munkásságát hogyan kell értékelni és megbecsülni és ezt tisztelettel kifejezni.

Igen Tisztelt Kartárs Úr!

A „Közegészségügyi Kalauz” mult év utolsó számában olvastam még, hogy Dr. Török János Gömörmegye tsz. főorvosa és tornallyai járás orvos f-év mártus hó 2-ik-án fogja 25 év előtti tudorrá avatásának jubileumát megülni; akkor midőn olvastam feltettem magamban, hogy levélben én is megemlékszem.

E hó 1-én hozzá is fogtam az iráshoz- de kénytelenítettem abba hagyni – hivatalos teendőeim miatt a járásban – a közigazgatási szolgabírótól ép akkor vett meghagyás folytán – Most habár késő is, de meg nem állhatom, hogy mint megyém szülöttjének, de különösen, mint nagyrabecsült érdemes kollégámnak szívőből fakadó szerencse kívánataimat ne küldjem a távolból 25 év előtti tudorrá avatásának jubileumára. Nagy idő egy negyed század minden pályán. Huszonötévig hatni, alkotni, belemélyedni elméletileg és gyakorlatilag a tudomány művészet, mesterség bármely ágának közepébe: nagy honfiúi szolgálat. S bár elodázhatatlan kötelessége minden polgárnak a haza javára működni a dicséret, dicsőség elismerés igénye nélkül: még is önkéntelenül ki kell törnie a magasztaló szózatnak szívűnkőből, lelkűnkőből is akarattalanul is megmozdúl is a kéz, hogy koro-

nát tűzzön homlokára annak a bajnoknak, a ki ily nyomothagyó időn keresztül híven küzdött, sikeresen harczolt a közjó érdekében.

Hát egy orvos mit érdemelhet a ki isten után ez életnek legbiztosabb öre, ki olykor saját egészségének kockáztatásával nyúl a bajok gyökeréig, gyógyítja a betegséget, vágja a fekélyt, űzi a halált majdnem emberfölötti erővel, tehát a ki receptjével, metszőkésével az emberiség egyik legnagyobb jötevőjének bizonyul be hivatásának magaslatán? Sokat nagyon sokat érdemel az orvos a világtól, de vajmi keveset kap; sőt gyakran (...) üldözésnek van kitéve önfeláldozó önzetlen fáradozásaiért.

Nekünk magunknak kell megadni az alkalmat, kik legjobban érezzük a méltánytalanságot, hogy egy egy jelesünk, kiválóbb kartársunk az őt megillető kitüntetésben részesüljön életének valamely nevezetesebb időpontjánál.

Szerettem volna személyesen is megjelenni azon a szép ünnepélyen, mely f. év mártius hó 2-án egy tapasztalatokban és érdemekben gazdag orvosnak, nagyra becsült Kartárs úrnak tiszteletére folyt le Tornallyán; de hivatalos elfoglaltságom miatt levelem elején említettem lekötött; s nem szerezhettem meg magamnak azt a megható örömet, hogy megyéim tb. főorvosának üdvözlői közzé személyesen én is sorakozhattam volna.

Hanem lélekben ott voltam, lelkem résztvett az ünnepély örömmármoros zajában, s' azt suttogtá az ünnepeltnek, hogy az úr isten éltesse sokáig járásának hasznára megvéjének már eddig volt büszkeségére is a kartársak javára. Adja az ég, hogy ujjabb huszonöt év múlva ép erőben, egészségben testi és szellemi épségben ünnepelhesse tudárrá avatásának 50 éves jubileumát.

Áldást, szerencsét, üdvöt kíván százszor és ezerszer Promöntör,⁴⁰1881. Mártius 4-én Dr. Nagy János⁴¹

A másik gratuláció:

Sursum corda!

1881.Marc.2.

Fogadd iskolatársi üdvözetemet és meleg kézzorításomat orvos tudorrá avatásod 25-ik évfordulóján azon óhajjal: hogy a mulandó életünk napjait kifürkészhetetlen bölcsességgel kormányzó gondviselés tartson Téged orvosi rendünk díszét, kartársai büszkeségét jó egészségben és nyújtsa életed az emberi élet kor leg végsőbb határáig.

Kelt Adán Bács Bodrog megyében 1881. Febr. 24. Dr Máler Istvány városi fő orvos⁴²

40 Budafok.

41 Budafok egyes területein kialakuló zsúfolt települési viszonyok, a csatornázás hiánya rendkívül kedvezőtlen egészségügyi körülményeket teremtett. Promontoron 1882-ben nagymérvű himlőjárvány lépett fel a gyermekek között. A tömeges megbetegedések miatt az iskolát be kellett zárni. Az egészségügyi bizottság határozatot hozott a himlő-oltás megkezdésére és elrendelték a minden házra kiterjedő fertőtlenítést. A február elején kezdődő járvány március végéig tartott. A kötelező védőoltás ekkor még nem volt bevezetve. A községi és járási orvos ebben az időben Dr. Nagy János volt. (Joó 1970, 128. p.)

42 JAM Adattár 3320.2024./3/1.

Életének utolsó évtizedeiben férjhez adja lányait. Ő Tornalján él, a főutca végén, a sarkon, a Fehér ló vendéglővel szemben. (10. kép) A pontos címet a hagyatéék egyik ügyiratban találtam, ennek melléklete egy kézzel rajzolt térkép is.⁴³ (11. kép) Ezen láthatjuk, hogy hol állt⁴⁴ a Török-ház. Sok időt tölt leányánál, többször elutazik Rudabányára, Gyöngyösre. Közben napi levelezést folytat közelebbi és távolabbi rokonaival is.

10. kép. Az átépített Török-ház 1925-ből (Forrás: Gecse Annabella)

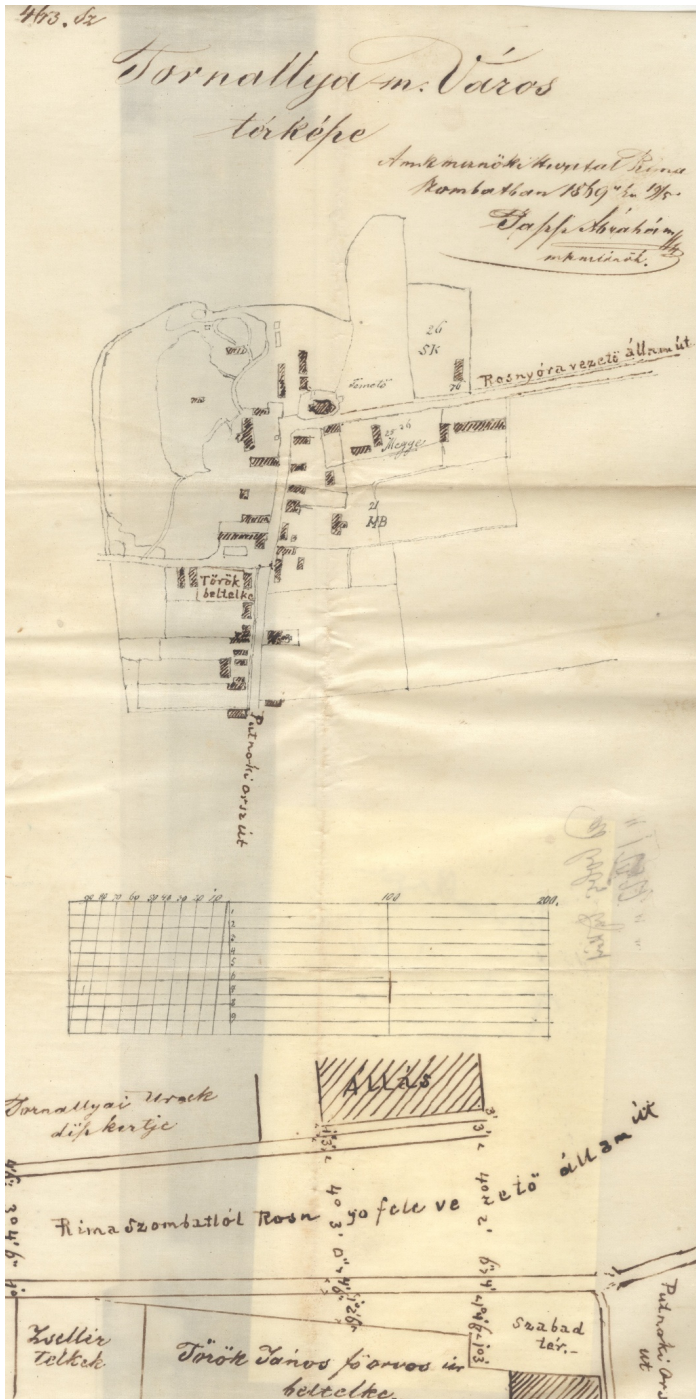

---

43 Uo.

44 A ház napjainkban is áll. (A szerk. megj.)

11. kép. Kézzel rajzolt térkép a Török család házával

1883-ban Ajnácskőn fürdőorvos lesz, amely időszakról egy cikket ír a *Tátra Vidék* 1884. 9. számába. Ebben a fürdő előnyeit és hátrányait egyaránt kendőzetlenül bemutatja: „Alól 7 vendégszoba van, a hátsó falon szelelő nyílásokkal. A többi házban 10-13 szoba adható ki. Egyikben el lehet különíteni a ragályos betegeket. A fürdő-helyiség és az alsó lakosztály, a pór nép számára szekerek megálló helyéül hagyott térrel és tágas korcsma szobájú vendéglővel együtt ki van téve a Turócz áradásainak. Ilyenkor a léghő kis időre posványos bűzt vesz fel s a vendégek néha ily esős időben el is hagyják a fürdőt. Különben nagy jelentőségre nem vergődhetett még e szerény berendezésű gyógyfürdő. Inkább csak a köznép keresi föl, kis időre. Állandó fürdővendég a közeprendűekből, főleg izraelitákból kerül ki, kik kevés igényűek. Több nő, mint a férfi. A vendéglői ellátás sok kívánni valót hagy fenn: 1883-ban is paraszt vendéglős volt, neje a főzőnő.” (Kerényi 2015)

1889 végén újra Tornalja tiszti járási orvosává választják, itt folytatja praxisát és közben tudományos dolgozatokat ír. 1895-ben több kis füzetet állít össze: Előadások czéduulás bábák számára (Tartotta Tornallyán 1894. és 1895 június havában Török János dr. járási, tiszti s tiszteletbeli megyei főorvos. Sajó-Gömör, Nagy János nyomdája, 1895) és Jegyzetek községi, (nem orvos) halottvizsgálók betanítására (Az 1876-iki 31.025. számú belügyminiszteri szabályrendelet figyelembe vételével. Sajó-Gömör, nyomtatott Nagy János Könyvnyomdájában, 1895), valamint Néhány leggyakoribb betegség párhuzamban az időjárással Egy graphikus rajzzal (Különnyomat a „Gyógyászat” 1885-ik évi folyamából. Budapest, 1885). Ez utóbbiban az időjárás változások hatását fejti ki: mi erősíti vagy épp mi gyengíti a tüneteket. Mindezeket a tudnivalókat megfigyeléseire alapozta.

Halála előtt, 1896 júliusában nagylelkű adományokat hagy különböző szervezeteknek, köztük ötven forintot a tornaljai kisededővő alapnak. Még megéri a millenniumi ünnepeket, ez alkalomból *Magyarország ezer éves fön állásának ünnepére* címmel verset ír.

*Kibontva a nemzeti szín zászló
Magyarország örömből sugárzó!
Nemzetünk, itt ezred évét éli,
Még sem vénül, most kezd lenni férfi.
Most kezdődik az igazi munka;
Ez szolgál igazán javunkra.
Őseink meghaltak a hazáért,
Most, élnünk kell a haza javáért!*

*Ki ki járjon hivatása útján,
Napi dolgát végezni tanálván,
Mert ha jól el-végzi teendőjét,
Kell, hogy lassan jólétre vergődjék.*

– Jólét mellett bódog lesz az ember
 S a közjóra is több időt szentel.
 Így pedig a jólét egyre terjed,
 Elviselni könnyebb lesz sok terhet.
 S legfőkébb az ád okot vitára,
 Hogy' derülhet szebb kor a hazára.

Az önérdek szoruljon háttérbe,
 Ne érjen rá senki henyéségre.
 Egy legyen a cél s a nemes verseny
 Senkit sem lök félre-nyersen.
 És bódogul ez az egész ország.
 – Nem irigyl meg mások sorsát;
 A honfiak járnak mind karöltve,
 Tudván, hogy csak így mennek előbbre.

A világgal együtt kell haladnunk,
 És sietnünk, minthogy elmaradunk.
 Csak is az így törekvő nemzet,
 Érheti meg a második ezredet.
 – Művelődés, munka már a fegyver,
 A melyhez most s ezután szoknunk kell!
 S legyen minden cívódásnak vége
 Hogy szent legyen közöttünk a béke.
 Egyetértés, kölcsönös szeretet
 Így tesz szebbé egy másik ezredet.

Önállóság, szabadság így jön meg
 S ellenállunk másik vízözönnek.
 Bárhonnan ér a sorsnak csapása
 Harcban fen lesz a magyarnak mása.

Önéletrajzát ezekkel a gondolatokkal fejezi be: „Szebb és jobb jövőm iránti hitem meg-ingott már, nemcsak ezért mert lankadásban van, tán idő előtt is! Életem és egészségem minél további föntartásával, illetőleg őrzésével, főleg nekem még nem eléggé bizonyítva családomnak tartozom. / Amit a hazám és az emberiség tőlem még kívánhat iparkodom megtenni. De elismerést mit orvosember iránt irányomban tisztelettel csailádom iránt nekem viszont jogom van megvárni honfi embertársaimtól!”

Az örökké tenni vágyó ember, a tudós, az orvos 64 éves korában, 1897. december 28-án hosszan tartó betegség után elhunyt. Ilona lánya kérvényt ír a főszolgabírónak, hogy apjuk földi maradványát a régi temetőbe, édesanyjuk mellé temethessék, mely engedélyt Szontagh Zoltán azonnal kiállítja.

A vármegye is megemlékezik egykori tisztársukról, a nekrológ szövege alatt Diószeghy Zsigmond megyei másodjegyző neve áll: „(...) Benne vármegyénk kiváló tudományos képzettségű s hosszú évekre terjedő tisztai szolgálata alatt kipróbált, lankadatlan buzgalmu tisztviselőjét, a szenvedő emeberiség jótevő barátját, a tisztikar nemes gondolkodású és fenkölt szellemű tisztársát veszítette el.”

* * *

Dr. Török János emlékezete Gömör vármegyében, ha haloványan is, de élt, ismerik nevét, munkásságát. Erre bizonyíték az a hagyatékban található levél is, melyet dr. Istók Barnabás tisztii főorvosnak címeztek:

„Rimaszombat 1941. III.27.

Kedves jó Barátom!

Hogy a címzésbe oda tettem a »jó« szócskát az czélzottan történt. Csak igazán és Krisztusi szemlélet alapján is csak »jó ember« lehet az, ki, mint Te – még azt is megköszöni, hogy őt kérésünkkel megterheltük. Igazán méltó veje vagy a megboldogult »nagyorvosnak« Dr. Török Jánosnak, aki szerint a lelkileg művelt, tudományosan készült, s mégis szerény- és igazái »jó ember« ennek folytán »jó orvos« volt. Én jól ismertem őt, mert részben kortársa is voltam, kivel 1886 óta az ő sajnós korai!) haláláig tanúja voltam annak a szép munkának, mit ezen derék és ideálokkal fűszerezett, és a .... érdekekért nagy szorgalommal viaskodó férfiú haláláig az általa teremtett Gömör megyei orvos –gyógyszerész egyesület élén kifejtett.

Hálás szeretettel köszönöm meg Kedves leveledet és az abban foglalt történeti adatokat, melyeket én már az általam nagy-bátran elvállalt munkában: A »gömöri orvosgyógyszerész egyesület történetének« megírásánál fel is használtam. Nagy lelki élvezet nekem olvasni az ő szép beszédeit s csak az hihetetlen munkáit, melyeket iratiban és szóban az orvostársak és az általános egészségügy érdekében teljesített! Benne tiszteltem a Rimaszombati születésű református testvért is, kiörökölte szüleitől a régi r.szombati erkölcsöket, a kötelességteljesítési önfegyelem és humánus érzés – jótulajdonságait.

Még egyszer köszönöm szíves leveledet és kívánok Neked jó egészséget és nyugalmas öregséget! Szeretettel ölel igaz barátod Dr. Zehery István.”⁴⁵

Összegzés

A Felvidék egykori orvos tudoráról a történelem zivataros évszázadai alatt csaknem megfélekedtünk, a róla és munkásságáról szóló iratok lappanganak, eltűntek vagy megsemmisültek. Egy részük Makóra, dr. Istók Barnabásné született Török Ilona csa-

⁴⁵ Zehery István (Rimaszombat, 1861. augusztus 20.) orvosdoktor, törvényszéki orvos.

ládja birtokába kerültek. Emlékezetét ezek az okiratok őrizték és fogják ezentúl őrizni, itt, e folyóirat hasábjain is. Mi, jó makóiak, ezzel a tanulmánnyal hajtunk fejet az Istókok tudós nagypapja előtt, aki a tudomány és a művészetek szeretetét hagyta örökül utóda-ira. Többet nem is tehetett volna. Legyen emléke áldott!

Irodalom

- A makói József Attila Múzeum Adattára. JAM Adattár 3320.2024
- Bán Péter 1989. *Magyar történelmi fogalomtár II.* Budapest, Gondolat.
- Bodor István 1899. *A Rimaszombati Egyesült Protestáns Főgimnázium története.* Rimaszombat.
- Dr. Borovszky Samu 1913. Gömör-Kishont vármegye. In Uő (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Magyarország monográfiája. A magyar korona országai történetének, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyainak, közművelődési és közgazdasági állapotának enciklopédiája.* Budapest, Országos Monográfia Társaság, 1896–1914, 7. kötet.
- Czenthe Miklós 2017. A lőcsei líceum történeti áttekintése. *Gerundium*, 8. évf. 1. sz. 202–219. p.
- Joó Ernő 1970. A település fejlődése a XVIII. századtól a felszabadulásig. In Joó Ernő (főszerk.): *Tétény – Promontor. Budapest XXII. kerületének története.* Budapest, 111–138. p.
- Kapronczay Károly 2019. A magyar orvostudomány korszakai. *Kaleidoscope*, 10. évf. 18. sz. 84–93. p.
- Kapronczay Katalin 2017. Száznyolcvan esztendeje alakult meg a Budapesti Királyi Orvosegyesület. In Forrai Judit (főszerk.): *Tanulmányok a természettudományok, technika és az orvoslás történetéből, XXI.* Budapest, Magyar Természettudományi Társulat, 2017, 171–185. p.
- Kerényi Éva 2015. Füldőélet a 19. századi Gömörben, 6. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 17. évf. 3. sz. 95–112. p.
- Kerényi Éva 2017. *Füldőélet a 19. századi Gömörben.* Budapest, Siker Kiadó.
- Kiss László 2015. Tornalja jeles orvostudósa: Török János (1834–1897). *Palócföld orvosai*, 30. *Gömörország*, 2. sz. 42–44. p.
- Oros László 2020. Török János, Tornalja városának tudós orvosa. *Szél-járás*, 13. évf. 2. sz. 37–42. p.
- Petrik Géza–Barcza Imre–Kozocsa Sándor 1888–1942. *Magyar könyvészet 1712–1920.* Budapest. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Petrik-magyar-konyveszet-17121920-2/>
- Réthy Károly 2010. A rónaszéki sóbányászat. *Bányászattörténeti Közlemények*, 5. évf. 1. sz. 49–56. p.
- Vajda András 2014. Emlékversírás és emlékvérfelhasználás a Maros megyei Sáromberkén. *Erdélyi Múzeum*, 76. évf. 4. sz. 115–129. p.
- Váczy János 1913. *Tompa Mihály életrajza.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

Zsuzsanna Szikszai

THE LIFE AND WORK OF JÁNOS TÖRÖK, A DOCTOR OF MEDICINE FROM TORNALJA, AS SEEN THROUGH THE EYES OF A RESEARCHER FROM MAKÓ

The paper provides a personal and professional biography of János Török, a physician, based on the legacy of a descendant of his in Makó, which contains not only the written works of the well-known and popular specialist, born in Rimaszombat and settled in Tornalja, but also photographs and other documents relating to the family. The paper presents the legacy in the chronological order of its creation and formation, quoting from it and using a rich selection of excerpts. It also highlights the hitherto unknown and unexplored thematic diversity of János Török's written oeuvre: the learned author not only published articles and books, he also wrote poetry and even a number of science-promoting works set in verse. The essay also sheds light on the socio-political and public perceptions and views of this personality in the second half of the 19th century. It also discusses the doctor's equally esteemed father and his distinguished descendants.